

Neovisno življenje - umjetnošću do osnaživanja

Pristup neovisno življenje možemo definirati kao situaciju kada osobe s invaliditetom uživaju u potpunosti jednake mogućnosti sudjelovanja u zajednici i životu kao i svi drugi građani. Oslobođenost od bilo kakve ovisnosti koja im je nametnuta od strane njihovih obitelji ili prijatelja te postojanje izbora i preuzimanje kontrole nad odlukama o vlastitim životu.

Težnja samog pristupa je emancipacija osoba s invaliditetom na svim životnim područjima od obrazovanja, slobodnog vremena, ekonomskog, društvenog i političkog života. Krajnji cilj pristupa je poboljšati kvalitetu života osoba s invaliditetom i da kroz sam pristup osoba pronalazi mogućnosti za svoje neovisnije funkcioniranje u zajednici.

Pristup neovisnog življenja mora izražavati potrebe svih osoba s invaliditetom. Kako bi osobe s invaliditetom živjele po pristupu neovisnog življenja potrebno ih je osnažiti. Osnaživanje osoba s invaliditetom u kontekstu edukacijske i rehabilitacijske prakse omogućuje preuzimanje rizika i stjecanje kontrole te informirane izbore. Kvalitetno i sustavno osnaživanje počinje još tijekom školovanja i ono zahtjeva promjene na svim razinama.

Jedna mogućnost osnaživanja osoba s invaliditetom je kroz umjetnost. Umjetnost je oduvijek pratiteljica čovjekova života i možemo ju pronaći od početaka čovječanstva. Prema nekim autorima umjetnost može biti sredstvo pomoću kojeg se lakše nosimo s vlastitim teškoćama, čime možemo bolje razumjeti sami sebe te isto tako kroz umjetnost lakše empatiziramo s drugima. Iskustvo nam govori da umjetnost djeluje na čovjeka na način da izaziva tjelesne reakcije kao što su nemir, uživanje, ushit, smirenje, traganje za smislom

kontemplacije sve do spoznaje. Umjetnost nam može pokazati različite perspektive, različite životne uloge, različite životne situacije. Iz toga što nam umjetnost pokazuje mi možemo mnogo toga naučiti, možemo se staviti u tuđe cipele, možemo situaciju sagledati na drugačiji način. Samo što smo izloženi kreativnim djelima to nas potiče na promišljanje koje nam na kraju, može pomoći nositi se sa svakodnevnicom. (<https://www.kakosi.hr/2022/06/24/umjetnost-kao-terapija/>)

Kazalište kao jedna grana umjetnosti može biti dobar alat za osnaživanje i prikazivanje različitih perspektiva publici, a i samim glumcima. Općenito, kazalište je jedno od najstarijih umjetničkih grana, kompleksno i promjenljivo kao i društvo čije priče prikazuje. Dramska umjetnost se mijenjala kroz povijest, a s njom i odnos glumaca s publikom. Velike socijalne promjene prošloga stoljeća utjecale su na promjenu paradigme i ulogu kazališta u društvu. Tradicionalne uloge zabavljanja publike i rasonode se počinju propitivati i mijenjati, među čijim reformistima se ističe i Augusto Boal, utemeljitelj kazališta potlačenih. Brazilski kazališni inovator, aktivist i pedagog bio je inspiriran pristupom Paolo Freira koji je promicao odnos učitelja i učenika kao dvosmjernan proces, gdje svačija perspektiva može doprinijeti bogatim znanjem i iskustvom. Klasičan format kazališta gdje je publika pasivan promatrač scena i činova s kojima se ne mogu poistovjetiti za njega je bio neprihvatljiv. Umjetnost reflektira život te bi i stoga kazalište trebalo predstavljati svijet oko nas, a ulogu glumca trebali bi imati svi. Kazalište potlačenih je vrsta interaktivnog kazališta čiji je cilj otvoriti dijalog između protagonista i antagonista, tj. „potlačene osobe“ i „tlačitelja.“ Postoji više tehnika u ovom pristupu uključujući i forum teatar.

Forum teatar je vjerojatno najpoznatija i

najčešće korištena tehnika čiji je glavni zadatak istaknuti aktualne socijalne probleme kroz stvarne životne događaje. Protagonist i antagonist na sceni žive realne svakodnevne situacije i susreću se s društvenim nepravdama i opresijama. Kontekst u kojima se nalaze likovi i u kojoj se cijela glumačka scena događa je važan jer i on direktno utječe na odnose, stavove, ponašanja i odluke likova. Dramska scena čiji kraj i rješenje ostaju nedorečeni, a protagonist poražen, provocira publiku da se uključi, reagira i nudi potencijalna rješenja gdje se problem rješava zajedno s aktivnom publikom. Ključan trenutak Boalovog kazališta je dolazak člana publike na scenu te odbacivanje tradicionalne uloge pasivnog promatrača teatra. Novom perspektivnom i energijom on mijenja priču i uvodi nova potencijalna rješenja. Aktivizam i osnaživanje kroz kazalište postaje sve popularnije, posebice kod rada s marginaliziranim i ranjivim skupinama. Stoga ne čudi da brojne nacionalne i svjetske organizacije koje rade s osobama s invaliditetom uvode forum teatar kao novu tehniku osvještavanja, osnaživanja i aktivizma potičući javni govor o aktualnim pitanjima i izazovima s kojima se njihovi članovi svakodnevno susreću. Glavna premisa osnaživanja kroz ovaj oblik umjetnosti je naglasak da protagonist priče nije žrtva i da aktivno može utjecati na događaje oko sebe i izboriti se za svoja prava.

Opisano je i bila glavna motivacija za uvođenje ove tehnike u ovogodišnji sedmodnevni trening za članove Foruma mladih SOIH. Mladi su imali priliku kroz pet dana sudjelovati u deset različitih predstava i iskušati se u deset različitih uloga. Teme su bile svakodnevne i aktualne za mlade s invaliditetom uvodeći publiku u njihov svijet, koji široj javnosti često nepoznat. Primjerice, tema neovisnog življenja provela nas je kroz dvije priče. U prvoj sceni publika je imala sudjelovati u rješavanju problema maturalnog putovanja gdje pomoćnica u nastavi nije htjela biti pratnja srednjoškolcu, mladoj osobi s invaliditetom u kolicima. Škola se priklonila tom stavu i ustrajala u odluci da pratnja budu roditelji. Razrednica je također prihvaćala odluku asistentice i škole, makar je njezin osobni

stav sasvim drugačiji. Zbog vlastite pasivnosti i tendencije izbjegavanja konflikata nije se htjela dodatno miješati u odluke nadređenih. Mladom protagonistu ta opcija je bila neprihvatljiva, baš kao i njegovim roditeljima. Publika, iako podržavajući protagonista priče, polako otkriva širi kontekst cijelog događaja te pozadinu ponašanja i stavova drugih likova koje u samoj sceni nisu odmah bile jasne i produbljene. Asistentica, iako već dugi niz godina radi s protagonistom, nije prošla formalnu obuku za osobnog asistenta i zapravo je u velikom strahu da mu se za vrijeme putovanja nešto dogodi te da će mu biti potrebna medicinska pomoć koju mu ona jednostavno neće znati i neće moći pružiti. Protagonist kroz scenu dijeli svoje osjećaje nezadovoljstva cijelom situacijom jer smatra da je dovoljno samostalan i vjeruje da sa svojom asistenticom može otići na put izvan zemlje. Ipak, kasnije se saznaje da zapravo o temi pratnje nikada nije razgovarao sa svojom asistenticom te da je automatski podrazumijevao da ona mora ići s njim. Roditelji protagonista podržavaju njegovu potrebu za autonomijom i željom da na maturalni put ide kao i svi njegovi vršnjaci, bez roditelja.

Pod vodstvom kazališnog i filmskog redatelja Marija Kovača publika je mogla postavljati pitanja, komentirati tuđe intervencije i predlagati nove te i sami sudjelovati u predstavi. U aktivnoj raspravi svatko je imao priliku predstaviti svoju perspektivu i razloge zbog kojih je donio određene odluke. Moderator određuje pravila i granice scene koja se prikazuje, a glavne zvijezde su upravo glumci i publika. Gledatelji ulaze u novi svijet i promišljaju problem, ali istovremeno kao i glumci uče iz tuđih iskustava i usvajaju nova rješenja i pristup životu. Druga priča pratila je objavu zaruka mladića i djevojke s invaliditetom na obiteljskom ručku. Publika je ponovno imala priliku vidjeti više perspektiva i ući u svijet svakog lika. Majka ih ne podržava jer vjeruje da oni zbog svojeg invaliditeta ne mogu biti samostalni i živjeti skupa, dok otac nikako ne može prihvatiti zaručnika svoje kćeri jer nemaju iste interese, tj. jer neće moći sudjelovati u istim aktivnostima slobodnog vremena s kojima se otac voli baviti. Mladi par se borio za svoja prava

i ljubav, a sestra od djevojke ih je u potpunosti podržavala jer se kroz istu situaciju prolazila nekoliko godina prije, kada se udala za mladića koji je gluh. Ove dvije priče samo su neke od stvarnih iskustava koje su mladi proživjeli. Cijeli skup dramskih radionica imao je veliku edukativnu svrhu, ali ne samo zbog osvještavanja publike, već i za mlade s invaliditetom.

Iz svega navedenog možemo zaključiti da je umjetnost jedan vrlo važan segment u životu svake osobe te da može biti vrijedan resurs u procesu osnaživanja te boljeg razumijevanja sebe i drugih. Osobe s invaliditetom koje su sudjelovale u navedenom treningu osvijestile su svoje mogućnosti za koje možda prije nisu znale da ih posjeduju. Kroz umjetnost uvidjele su percepcije drugih osoba s invaliditetom, ali i osoba bez invaliditeta. Iskustvo igranja različitih uloga obogatilo je svaku osobu s novim iskustvom, boljim razumijevanjem različitih svakodnevnih situacija i možda drugačijim pogledom na svijet. Otvorio se prostor za promatranje tuđih emocija, reakcija i ponašanja što je omogućilo svima da se i „stave u tuđe cipele.“ Možemo reći da je kazalište s ovakvom tematikom jedna dobra učiteljica koja nas može naučiti pogledati svijet drugačijim očima.

Literatura:

Centar za kazalište potlačenih Pokaz (2022). Forum kazalište u radu s djecom i mladima. Zagreb: Centar za kazalište potlačenih POKAZ

Kako si? (2022) Umjetnost kao terapija <https://www.kakosi.hr/2022/06/24/umjetnost-ka0-terapija/>.

Karić, J., Radovanović, V. i Anđelković, S. (2012). The inclusive potential of applied the a trein activities with people with disabilities. Conference: II International Scientific Conference Special Education and Rehabilitation – Cerebral Palsy, 309-324.

Štalekar, V. (2014). O umjetnosti i psihoterapiji. Socijalna psihijatrija, 42, 180-189. https://drive.google.com/file/d/1GY0ce2zYU18Qr8_rDu7z8Hc_xRE_ZZgF/view

Tarandek, T. i Leutar, Z. (2016). Neki aspekti neovisnog življenja osoba s invaliditetom. Revija za socijalnu politiku, 24 (3), 301-320.

Udruga zaželi (2023) Osnaživanje osoba s invaliditetom: Uloga društva, obrazovanja i organizacija civilnog društva <https://zazeli.hr/osnazivanje-osoba-s-invaliditetom-uloga-drustva-obrazovanja-i-organizacija-civilnog-drustva/>.